

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Pranciškus Narušis: „Laiko tėkmėje aš neturiu laiko“

2013-02-04

ŽURNALAS: Muzikos Barai

TEMA: Muzikai

AUTORIUS: Valerija Lebedeva

DATA: 2013-02

Pranciškus Narušis: „Laiko tėkmėje aš neturiu laiko“

Valerija Lebedeva

„Muzikoje šiandien dažnai orientuojamasi į pataikavimą publikai. Jeigu klausytojai per koncertą neploja, puolama į paniką. Bet argi negali būti taip gera, kad net nesinori ploti?“ Šitaip samprotaujančiam Pranciškui Narušiui – instrumentininkui, dirigentui, Klaipėdos universiteto profesoriui – įvairaus pobūdžio rėmai yra svetimi. Labiausiai jis vertina sąžiningumą, kuris muzikoje, jo nuomone, yra ne ką mažiau svarbus nei žmonių santykiuose.

„Gyventi ateitimi nematau prasmės. Mano atspara yra praeitis. Šiandienos, akimirkos pajautimas, laiko suvokimas tampa kitoks, kai artėja koks nors svarbus renginys. Šio laiko tėkmėje aš neturiu laiko“, – sudėliojęs kalambūrą nusijuokia multiinstrumentininkas, buvęs ilgametis Džiazo muzikos katedros vedėjas, kuriam šie metai – jubiliejiniai.

Kai kurios patirtys įgyjamos tik sulaukus tam tikro amžiaus. „Įdomus žaidimas vyksta viduje, kai sužinai, kad ne laiku iš gyvenimo išėjo nepažįstamas žmogus, arba, priešingai, – artimas, su kuriuo lyg ką tik gėrei džiną. Pasijunti tarsi gyventum viršmečius. O legendos, džiazos ikonos arba akademinės muzikos klasikai – kiek gyveno Mozartas, Chopinas, Schubertas ar Parkeris? Žiauru. Bet kiek padaryta per tą trumpą laiką! Suvokdamas, kad gyveni beveik dvigubai tiek, supranti, kaip svarbu jaustis paprastam“, – šypteli.

Džiazas, per XX amžių subrandinęs didingą muzikinį palikimą, yra kosmopolitiška kultūra ir jo propaguotojus vienijanti „bendrinė“ kalba. Tačiau geografinės nuorodos byloja apie skirtingų kraštų muzikantų ištakas, nuspalvinusias jų indėlių į džiazą išskirtinėmis spalvomis. P. Narušis, augęs Kartenoje (Kretingos raj.), pradėjo nuo liaudiškos tradicijos ir išitraukė į muzikavimą paskatintas tėvo pavyzdžio. Jo muzikinių interesų plėtrą atspindi mėgstamų instrumentų spektras: birbynė, klarnetas,

saksofonas.

- Kodėl ir kaip keitėsi prioritetai renkantis instrumentą?

- Kai iš kaimo važiauvau į Klaipėdą, į tuometinę Stasio Šimkaus aukštesniąją mokyklą (dabar - konservatorija. - *Aut. past.*), man tai atrodė kažkas nepaprasto, tarsi būčiau keliavęs į dangų... Ilgainiui supratau, kad norėdamas geriau pažinti muziką, nerti gilyn, turiu groti ne tik birbyne. Mamos teta iš Amerikos man atsiuntė klarnetrą. Tai buvo didžiausia parama.

Stodamas į konservatoriją buvau 25-erių, bet vis dar naivus, žiauriai naivus. Įsivaizduodavau, koks būsiu laimingas, kai baigsiu mokslus, grosiu orkestre, ir kad tai bus nuostabu. Lietuvos valstybinėje konservatorijoje (dabar - Lietuvos muzikos ir teatro akademija. - *Aut. past.*), nebuvo jokių džiazų studijų, buvo tik norinčiųjų jį groti. Susibūrėme į džiazų orkestrą. Viačeslavas Ganelinas ir Eugenijus Puidokas su Liudu Šalteniu - šiedu jau išėję Anapilin - turėjo „Nemuno žiburius“, ansamblį, kuris grojo džiazą. Dar buvo fleitininkas Algirdas Vizgirda, kuris taip pat mėgdavo improvizuoti, bet liko prie akademinės muzikos, baroko...

Visi susiburdavome draugėn be dėstytojų ir repetuodavome. Tai buvo pirmas reikšmingas džiazų etapas mano gyvenime. Kompozitorius Eduardas Balsys pasiklausęs ragino nesustoti, sakė, reikia daryti viską, kad mūsų orkestras taptų Lietuvos radijo ir televizijos orkestru. Nors niekas nesiruošė mūsų priimti ir nepriėmė, bet parengėme išties gerą koncertą, ir toks įvertinimas buvo labai malonus.

Tai vienas iš ryškių blykstelėjimų atmintyje.

Baigęs studijas iš tiesų pradėjau dirbti Lengvosios muzikos orkestre. Tačiau jo programos apsiribojo vien lietuviška estradine muzika. Pradėjo kankinti nuobodulys. Įsivaizdavau viena, o čia tik retkarčiais pameta „džiazovą“ kūrinėlį, neiškomponuojantį tarp kitų. Kompozitorių - pilna, visi neša savo muziką, iš kurios šiandien tik vieną kitą kūrinį atmename kaip klasiką... Aloyzas Končius, tuometis orkestro dirigentas, teikiamą „produkciją“ išvalydavo, nudailindavo, kad tik būtų geriau. Jo dėka greta viso to grodavome ir rimtąją muziką. Tačiau vis dėlto orkestro veiklą įsivaizdavau kitokią. Po dvejų metų mane pakvietė dirbti Lietuvos valstybinės konservatorijos Klaipėdos fakultetuose (dabar - Klaipėdos universiteto Menų fakultetas. - *Aut. past.*). Ir štai pernai suėjo keturiasdešimt metų nuo mano atvykimo. Kokia laiko beprotystė, kad juos praleidau čia!

- Kodėl?!

- Viena vertus, tai aiškus mano ribotumas. Dabar niekas negali pasakyti, kaip būtų buvę, jeigu būčiau grįžęs į Vilnių, kai mane kvietė. Esu užsispyręs tinginys, nenusiteikęs ką nors keisti. Asmenybės tai nepuošia.

Suprantu, pavyzdžiui, kaip Juozas Miltinis visą gyvenimą kūrė savo teatrą... Tuo metu Džiazų katedra universitete yra lyg ir koks prielipas, norėtusi, kad ji būtų blizganti, kad čia vyktų tik augimas ir tobulėjimas. Tačiau vis dėlto tokios sekos - vardan ko ir kaip - nepavyko sudėlioti, nors Menų fakultetas kaip kūrybinė bazė yra nuostabi vieta!

Deja, dauguma intrigų švietimo sistemoje vyksta ne dėl kūrybos, o dėl valandų, karjeros. Visą laiką esi popierinėse kančiose. Man atrodo, dėliodamas, ką jau nuveikei, ką padarei, rašydamasis darbus, elgiesi tarsi būtum koks nusikaltėlis... Esu pasakęs kolegoms: žinote, aš nebenoriu „pridavinėti“ to, ką padariau.

- Bet kartu per šį ilgą laikotarpį į pasaulį išleidote gausybę talentingų muzikantų.

- Buvo tinkamas laikas. Tuomet į konservatoriją įstodavo ne visi, buvo nemaža konkurencija. Itin motyvuoti mėgindavo dar kartą. Įkūrus Menų fakultetą, čia suvažiavo nemažai tokių, kurie anksčiau neįstojo kitur. Tarp jų buvo daug brandžių, sąmoningų žmonių. Iš karto griebiausi darbo. Nors džiazas jie nebuvo įvaldę, bet, svarbiausia, jiems jis buvo įdomus.

Studijų metu susiformavo didelis orkestras, su kuriuo surengėme daug koncertų, o festivalyje „Liepąjas dzintars“ Latvijoje net nuskynėme visus prizus. Deja, vėliau gretos pradėjo retėti, po Nepriklausomybės atkūrimo su finansais buvo striuka, viskas buvo mažinama, siaurinama, karpoma...

Klaipėda galėjo turėti profesionalų bigbandą, su kuriuo būtume galėję keliauti, pristatyti miestą bei Lietuvą kitose šalyse. Bet šitaip neįvyko. Gabaus jaunimo yra ir šiandien, bet baigę studijas žmonės išsiblaško po pasaulį – mūsų absolventų yra JAV, Ispanijoje, Didžiojoje Britanijoje, daugelyje kitų šalių.

Pedagoginė veikla yra savitas dalykas. Ką mes čia darome ir ko reikia Lietuvai? Jeigu norime išugdyti menininkus, džiazas asus, studijuoti turi išskirtinių gabumų žmonės. Turime džiaugtis, kad jie ateina. Tačiau dabartinėmis sąlygomis per stojamuosius egzaminus galime tik norėti, kad įstotų vienas ar kitas, bet jie neįveikia šio „rėčio“ dėl žemo pažymių vidurkio arba turi mokėti už mokslą, kas visiškai sutrikdo normalias studijas. Mokslas tampa preke, pedagogo darbą lemia kitokios aplinkybės. O studijos nėra vien ruošimasis konkursui mokantis vieno kūrinio ir paslaugų paketo pirkimas. Reikia daug treniruotis, kad įvaldytum instrumentą; ne tik naršyti internete, bet ir vartyti knygeles, pažinti natas, girdėti muziką iš natų, repetuoti su orkestru.

Nemėgstu dejonų, o susitaikymas man yra suprantamas, bet nepriimtinas dalykas... Aišku, galėtum sakyti – reikia į viską žiūrėti „džiazovai“ ir dirbti savo darbą. Reikia sugebėti save izoliuoti nuo nerimo, kad galėtum turėti energijos kitkam.

- Kokie buvo Jūsų mokytojai?

- Geri. Nuostabūs. Labai svarbu pradžia ir pabaiga. Taigi pirmasis buvo mano tėvelis. Kartenos vidurinėje mokykloje jis dirbo visus darbus: buvo ir piešimo, ir muzikos, ir fizikos, ir darbų mokytojas, vadovavo chorui, kultūros namuose buvo subūręs pučiamųjų orkestrėlį. O paskutinis – Valerijus Bezručėnka anuomečiame Leningrade. Jo dėka praregėjau: suvokiau, ką reiškia sąžiningai elgtis su muzika, atlikti kūrinį... Ši patirtis, V. Bezručėnkos metodika labai daug ką suteikė mano pedagoginio darbo stiliui. Klaipėdoje birbynę dėstė Kazimieras Biliūnas, kuris atvėrė kūrybinės atlikėjo laisvės erdves, konservatorijoje Vilniuje – Algirdas Budrys, kad ir pavėluotai, suteikęs vilčių groti klarnetu.

O pats geriausias mokytojas, man atrodo, sau esu aš pats. Tik aš kaltas arba nekaltas dėl to, ką padariau ir ko nepadariau. Bet nė vienas mokytojas manęs negadino. Esu sutikęs žmonių, kurie tai patyrė. Tokiais atvejais yra tekę pasakyti studentui: „Nepyk, bet tave apgadino, reikia naujai priėti prie instrumento ir muzikavimo.“

Priežastys? Žmonės nori geresnio atlyginimo, pasiima kuo daugiau mokinių, lekia, skuba... Mokyti penkis šešis vaikus – jau labai daug. O dabar yra mokytojų, kurie turi po dvylika mokinių ir dar groja „chaltūras“. Tokių labai daug. Kai aš mokiausi, Biliūnas nelakstė ir neturėjo būrio mokinių, nebuvo panikos ir įtampos.

- Kokius laiko ženklus išvelgiate džiaz muzikos atlikimo, sklaidos situacijoje?

- Kad muzika skambėtų, ją reikia atlikti. Aktuali tendencija – groti vien savo muziką, autorinė kūryba yra liaupsinama kaip savaiminė vertybė. Tai man kelia abejonių, nes šitaip gali ateiti momentas, kai niekas nebegalės sugroti vertingos muzikos.

Kompozicija yra mokslas ir kūryba, žinios ir gebėjimai. Kūrėjų, paliekančių svarų palikimą, niekada nebuvo ir nebus daug: kalbu apie tą muziką, kuri yra užrašyta. Daug šiandien skambančio šiuolaikinio džiaz natų nėra ir nebus.

Muzikantai susieina, jiems smagu kaifuoti, jais pasidžiaugia melomanai. Tačiau muzikinėje kultūroje kūrinys yra tas, kuris užrašytas natomis. Ar galite perskaityti neužrašytą romaną? Žinoma, galiu šitaip pavadinęs savo pasirodymą skaityti scenoje tekstą, niekas manęs nenukopijuos, neužfiksuos, gal kam tai netgi paliks išpūdį, bet knygos taigi nėra.

Arba, tarkim, supermenai muzikantai imituoja simfoninį orkestrą šiuolaikine muzika. Forma, sudėtis – viskas yra. Bet kūrinio – ne. Ir niekas jo antrąsyk nepagros. Amerika – džiaz šalis, ten viskas yra gražiausiai išleista. Tuo metu lietuvių estradinės muzikos natų vargiai rasi, nebent dainų.

Dosjė

Gimė 1943 m.

Nuo 1962 m. – valstybinio dainų ir šokių liaudies ansamblio „Lietuva“ orkestro artistas.

Nuo 1970 m. – Lietuvos radijo ir televizijos lengvosios muzikos orkestro artistas.

Nuo 1972 m. – Klaipėdos universiteto Menų fakulteto (iki 1990 m. – Lietuvos konservatorijos Klaipėdos fakultetai) vyr. dėstytojas, vėliau docentas, profesorius.

1975–1994 m. – Lietuvos konservatorijos Klaipėdos fakultetų džiaz orkestro vadovas.

1977 m. įkūrė Estradinės muzikos katedrą, iki 1994 m. – jos vedėjas.

1983 m. stažavosi Vokietijoje, Berlyno Hannso Eislerio aukštojoje muzikos mokykloje.

2004–2012 m. – Klaipėdos universiteto Džiaz muzikos katedros vedėjas .

Nuo 1995 m. koncertuoja su pianiste Saulina Atkočaityte.

Dalyvavo įvairiuose muzikos projektuose, festivaliuose, koncertavo Europoje ir JAV, išleido įvairių muzikos albumų. Naujausi - 2006 m. Pauliaus Širvio lyrikos „Tolimoji klajūno viltis“ albumas, kuriam P. Narušis įrašė muzikos partiją, 2008 m. albumas „Klaipėdos kompozitorių dedikacijos. Groja Pranciškus Narušis“, 2010 m. 2 CD rinkinys „Laiko ornamentai“, dedikuotas Klaipėdos universiteto Menų fakulteto Džiazo muzikos katedros 30-mečiui.

2006 m. išleido poezijos knygą „Dangiškai žemiškos mintys“.